

آیا در دولت چهاردهم تخت جمشید و نقش رستم از فروپاشی نجات پیدا می‌کند؟

نادر افراسیابی - ردیف اعتباری تخت جمشید دو سال است که قطع شده. دولت رئیسی حتی پول خردی را که از محل بلیت‌فروشی حاصل می‌شد از این محوطه باستانی دریغ کرد. در همان حال گل‌سنگ‌ها و فرونشست زمین این محوطه را تهدید می‌کند.

نادر افراسیابی

تخریب تدریجی تخت جمشید بر اثر افزایش گل‌سنگ‌ها

۶ تیر ۱۴۳۳

در دو سالی که دولت سیزدهم بر سر کار بود، ردیف اعتباری پایگاه تخت جمشید و نقش رستم قطع شده بود. این روند همچنان ادامه دارد، چنانکه مدیر پایگاه تخت جمشید در آستانه تغییر دولت، از مسئولان استان فارس خواسته است که اگر از محل اعتبار استانی، بودجه‌ای اضافه آمد، آن مبلغ را در اختیار پایگاه تخت جمشید قرار دهند.

علیرضا عسگری چاوردی، مدیر پایگاه تخت جمشید و نقش رستم در گفت‌وگو با خبرنگاری دانشجویان ایران (ایسنا) گفته است:

”مجموعه نقش رستم بزرگ است و نمی‌توان با اندک اعتباری آن را حفظ کرد. از سویی، سازمان برنامه و بودجه، ردیف اعتباری تخت جمشید را دو سال است قطع کرده، درحالی که باید این بودجه دست‌کم از محل فروش بلیت به تخت جمشید برگردد. حالا ما باید از محل اعتبار استانی خواهش کنیم که اگر بودجه‌شان اضافه آمد به تخت جمشید بدهند.“

یکی از خطراتی که چند سالی است تخت جمشید را تهدید می‌کند، رشد گل‌سنگ‌ها در این بناست. بر اساس اعلام کارشناسان، از نظر ریخت‌شناسی و صفت‌های ظاهری بالغ بر ۱۲۵ گونه از فازه‌های گل‌سنگی و گل‌سنگ‌دوست در تخت جمشید و پاسارگاد شناسایی شده و به تناسب میزان فعالیت آنها بر سطوح سنگی به سه گروه گل‌سنگ‌های خطرناک، کم‌خطر و بی‌خطر تقسیم بندی شده‌اند. بر اساس تحقیقاتی که در سال ۱۳۸۳ انجام شد، در مجموع ۶۵ گونه گل‌سنگ در میراث جهانی تخت جمشید و پاسارگاد شناسایی شده بود. در سال‌های اخیر در اثر بی‌توجهی به این محوطه باستانی تعداد این گونه‌ها به ۱۲۵ گونه رسیده است. علاوه بر آن تخت جمشید هم مانند بسیاری از آثار تاریخی و باستانی ایران، از جمله سی‌وسه پل و پل خواجو، دولتخانه صفوی، میدان نقش جهان، مسجد حکیم و عتیق، بقعه شهشهان، درب

امام، حمام وزیر، مسجد و حمام علیقلی آقا و مسجد سید با بحران فرونشست زمین درگیر است. عسگری چاوردی برای یادآوری آنکه فرونشست زمین در تخت جمشید و نقش رستم چه پیامد فرهنگی برای ما دارد به ایسنا گفته است:

”تخت جمشید و نقش رستم از یکدیگر فاصله دارند، اما مطالعه‌های باستان‌شناسی نشان داده است در تمام این پهنه، پارسه‌ای وجود داشته که تخت جمشید بخشی از ارگ آن بوده و آرامگاه‌های پادشاهان هخامنشی در آن گوشه قرار داشته و یک چشم‌انداز شهری در دوران هخامنشی به نام «پارسه» وجود داشته است. از این منطقه بسیاری از فرهنگ‌ها شکل گرفته حتی خط و کتابت و معماری و تقویم و نجوم و علم و دانش در اینجا شکل گرفته و بخش اعظم اتکای تاریخ ایران به پارسه است.

به یک معنا کارکرد و اهمیت تخت جمشید برای تفاخر به گذشته‌های دور و از یادرفته نیست. بلکه این پهنه برای درک شکل‌گیری فرهنگ‌ها در بخش بزرگی از خاورمیانه اهمیت دارد. به گفته این مقام مسئول برای شناسایی ماهیت شکاف‌ها در نقش رستم اسکن زمین در این محوطه تاریخی انجام شده است:

کاوش‌های باستان‌شناسی برای شناسایی عمق آنها و گمانه‌زنی شکاف‌ها و اینکه محوطه بالا را چطور شب‌بندی کنیم نیز انجام شده است. بخشی از گسل‌ها به دوران قبل و دوران هخامنشی برمی‌گردد، بخشی هم به یکصد سال گذشته. بخشی به کاوش‌ها و مسائلی که در ۱۰۰ سال پیش رخ داده است.

دریغ از مقداری پول خرد

خبرگزاری مهر فروردین دو سال گذشته به نقل از «کارشناسان» اعلام کرده بود که تنها برای مطالعه گلسنگ‌ها به ۶۰۰ میلیون تومان بودجه نیاز است. با این مبلغ حتی نمی‌توان سه دانگ آپارتمان در حاشیه تهران خرید و با این حال قرار بود همین مبلغ مختصر از طریق بلیت‌فروشی در اختیار پایگاه تخت جمشید قرار گیرد. اما حتی این مبلغ ناچیز را هم دولت رئیسی از پایگاه تخت جمشید دریغ کرده است. مدیر پایگاه میراث جهانی تخت جمشید در ادامه گفت‌وگو با ایسنا گفته است:

”بحران در نقش ستم جدی است؛ چه مرمت‌ها، چه هدایت آب و بارندگی، و چه فرونشست زمین باشد، به هر حال الان تأثیرش را به صورت مستقیم روی آثار تاریخی می‌بینیم. به همین دلیل مقیاس این پروژه باید ملی و بین‌المللی باشد، یعنی از نظر اعتبار و بودجه باید ملی باشد. ما در حد توان خودمان برنامه‌های اکتشافی را آغاز کرده‌ایم.

میراث جهانی پاسارگاد مجموعه‌ای از سازه‌های باستانی به‌جامانده از دوران هخامنشیان است. این مجموعه آرامگاه کوروش بزرگ، پاسارگاد، باغ پادشاهی، آرامگاه کمبوجیه، کاخ دروازه، پل، کاخ بار عام، کوشک‌ها، کاروانسرا و چندین اثر دیگر باستانی را در خود جای داده است.

وضعیتی که اکنون در محوطه باستانی تخت جمشید و نقش رستم وجود دارد بی‌شابهت به سال‌های اشغال ایران توسط قوای متفقین در شهریور ۱۳۲۰ تا تثبیت حکومت پهلوی بعد از کودتای ۲۸ مرداد نیست. در آن زمان با خروج باستان‌شناسان آمریکایی در سال ۱۳۱۷ از ایران، تخت جمشید به یک محوطه متروکه تبدیل شده بود.

آغازگر مرمت‌ها در ایران

با تثبیت حکومت پهلوی، در سال ۱۳۴۳/۱۹۶۴ دولت ایران با متخصصان ایتالیایی در مورد مرمت غار شاپور در فارس مشورت کرد و همچنین مرمت و حفاظت از تخت جمشید را به مؤسسه ایتالیایی برای شرق میانه و شرق دور (ایزمئو) سپرد.

دانشنامه ایرانیکا می‌نویسد ایزمئو را می‌توان آغازگر مرمت علمی در ایران قلمداد کرد. به این نحو که پس از مطالعه اولیه ابتدا مستندهای تصویری و نقشه‌های اثر تاریخی را تهیه کرده، به مطالعه و بررسی آن می‌پرداختند، سپس نحوه کار مرمت را مشخص کرده، توأمان اقدام به مرمت می‌کردند. سونداژ و گمانه‌زنی جزئی از روند مطالعه‌های بنا بود و همین مرمت مطالعه‌ها در فاز جدیدی ادامه می‌یافت. مرمت نه فقط به عنوان اقدامی اجرایی برای استحکام بنا، بلکه فضایی برای مطالعه تاریخ معماری تلفی می‌شد. از مهم‌ترین دستاوردهای ایزمئو در ایران تاریخ‌نامه‌هایی است که برای برخی بناهای تاریخی در ایران نگاشته‌اند. مسجد جمعه اصفهان و عمارت عالی قاپو از آن جمله است.

پروژه تخت جمشید به تنهایی شامل کار بر روی مجموعه سلطنتی نبود. این مجموعه شامل پلکان ورودی، آپادانا، سردر خشایارشا، کاخ تچر داربوش، کاخ ملکه، کاخ H، دروازه ناتمام تخت جمشید، تالار صد ستون، و دیوارهای نگهدارنده بود و همچنین شناسایی و جایگزینی قطعه‌های سنگی تزیین شده مهمی که در منطقه‌ای به وسعت ۳۰ مایل مربع پراکنده شده بودند.

پس از وقوع انقلاب اسلامی روند مرمت و حفاظت از در محوطه باستانی تخت جمشید و نقش رستم نه تنها متوقف شد، بلکه این محوطه تاریخی از یک طرف مورد سرقت قرار گرفت و از طرف دیگر مسئولان در همه دولت‌ها بودجه نگهداری از آن را به تناوب کاهش دادند. به گفته مدیر پایگاه میراث جهانی تخت جمشید سودای یافتن گنج در ستون‌های این محوطه باستانی موجب شده که برخی افراد اطراف کتیبه‌ها را خالی کنند که در نتیجه این کار این اثر باستانی آسیب دیده است. پیش از آن نیز موضوع سرقت از تخت جمشید و روده شدن سر سرباز هخامنشی خیرساز شده بود.

مرمت‌گران بدون مرز

مرمت تخت جمشید در سال‌های گذشته با کمک و حمایت گروه مرمت‌گران بدون مرز و با مصالحی که آن‌ها از کشورهای دیگر به ایران آوردند، انجام شد.

مرمتگران بدون مرز در سال ۱۳۹۷ در دولت دوم روحانی در چارچوب یک تفاهم‌نامه و در همکاری با باستان‌شناسان ایرانی مرمت دو نقطه از مجموعه جهانی تخت جمشید شامل دروازه‌ای از کاخ شورا و بخشی از کاخ تچر (نمای شرقی) را آغاز کردند. پاکسازی، رسوب‌زدایی و بازنگری مرمت‌های قبلی در دو مکان ذکر شده با مصالح مناسبی که هیأت ایتالیایی به ایران آورد انجام شد. این نخستین بار بعد از انقلاب بود که ارتباط با ایتالیایی‌ها بر سر مرمت تخت جمشید مجدداً برقرار می‌شد. بعد از یک سال «فصل اول» این همکاری، تفاهم‌نامه‌ای سه‌جانبه بین پایگاه میراث جهانی تخت جمشید، مؤسسه مرمت‌گران بدون مرز و پژوهشکده حفاظت و مرمت میراث فرهنگی سازمان میراث فرهنگی صنایع دستی و گردشگری کشور به امضا رسید. اما با روی کار آمدن دولت رئیسی، این تفاهم‌نامه از دستور کار خارج شد و همکاری در همان مرحله نخست بی‌فرجام ماند.

پایگاه داده‌های باز ایران پیش‌تر در گزارشی اعلام کرده بود که میزان بودجه عمرانی مقبره روح‌الله خمینی، پنج برابر کل بودجه عمرانی است که در تقریباً سه دهه گذشته به مرمت تخت جمشید و پاسارگاد اختصاص یافته است.

علت این ضدیت هم روشن است: از یک سو با سرخوردگی از حکومت اسلامی، عده‌ای از مردم به گذشته‌های دور پناه برده‌اند چنانکه هفت آبان هر سال جمعیت عظیمی به سمت تخت جمشید رهسپار می‌شوند. از سوی دیگر حکومت هم در پی زدودن آثار تمدن قبل از اسلام در فلات ایران است. هیچکدام از این دو رفتار را که در نطفه ایدئولوژیک‌اند نمی‌توان تأیید کرد. حفاظت از آثار تاریخی مربوط به هر دوره‌ای که باشند، نه برای افتخار به مرده‌ریگ اجدادی یا بیزاری از آن دوره تاریخی، بلکه برای هویت تاریخی یک منطقه ضرورت دارد.

عزت‌الله ضرغامی، وزیر میراث فرهنگی در دولت رئیسی، ادعا کرده بود که ساکنان شهر پاسارگاد از اینکه به دلیل وجود آرامگاه کوروش نمی‌توانند در محوطه اطراف آن ساخت‌وساز کنند، «بیچاره» شده‌اند. او وعده داده بود که این مشکل را «برطرف» خواهد کرد که دولت رئیسی با حادثه سقوط بالگرد مستعجل شد و عمرش به سر آمد.

اکنون در آستانه تشکیل دولت بعدی بعید به نظر می‌رسد که در این روند رو به تخریب و فروپاشی تجدید نظری صورت بگیرد. گسترش شیعه‌گری در جنوب ایران در دستور کار رهبری نظام است. هرچند که در سال ۶۷ خامنه‌ای خواهان حفظ محوطه باستانی تخت جمشید به عنوان یک مظهر «ظلم» شده بود، اما در آن زمان هنوز تشیع به جریان کورش‌پرستی سرخوردگان از نظام ولایی نینجامیده بود.

این مطلب را پسندیدید؟ کمک مالی شما به ما این امکان را خواهد داد که از این نوع مطالب بیشتر منتشر کنیم.

آیا مایل هستید ما را در تحقیق و نوشتن تعداد بیشتری از این‌گونه مطالب یاری کنید؟

از ما حمایت کنید

در حال حاضر امکان دریافت کمک مخاطبان ساکن ایران وجود ندارد

[توضیح بیشتر در مورد اینکه چطور از ما حمایت کنید](#)